

## Oponentský posudek

disertační práce Mgr. Veselina Vačkova

### **Souhra nominačních tendencí v jazyce masových médií. Případ analytických adjektiv (Komparativní studie současné bulharštiny a češtiny)**

Školící pracoviště: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav slavistických a východoevropských studií

Vedoucí práce: prof. PhDr. Hana Gladkova, CSc.

Předkládaná práce má aktuální lingvistické téma odpovídající moderním jazykovědným směrům, zvolené metody jsou adekvátní cílům disertace a přinesly očekávané výsledky. Oceňuji promyšlenost koncepce, práci s adekvátním jazykovým materiálem a aplikovatelnost výsledků pro jazykovou praxi nejen v masmédiální sféře.

Disertace se zabývá dynamickými jazykovými jevy spadající do širšího pole neologie, které dlouhodobě poutají zájem lingvistů – sám autor se jim již věnoval v sedmi vlastních a ve čtyřech spoluautorských publikacích (viz seznam použité odborné literatury, s. 131–132).

Práci otevírají (v souladu s požadavky na disertační texty) abstrakty v češtině a angličtině opatřené klíčovými slovy, klíčová slova uvádějí rovněž každou jednotlivou kapitolu, což značně usnadňuje další práci s textem. Těžištěm disertace jsou čtyři kapitoly věnované různým aspektům zvoleného tématu, u nichž se zastavíme v dalším výkladu. Po shrnujícím *Závěru* (s. 106–116) následuje bohatý seznam použité literatury (viz oddíl *Odborná literatura*, s. 117–134), dále seznam použitých slovníků a gramatik (s. 135–136), seznam zdrojů a pramenů (s. 137–138) a čtyři přílohy ilustrující práci s excerpovaným materiálem (s. 139–162).

V *Úvodu* (s. 8–14) autor vysvětluje volbu tématu, jeho aktuálnost pro oba jazyky, strukturu textu a rovněž vymezuje předmět a cíle práce, a sice „příspěť skromným dílem k teoretickému uchopení sledovaných jevů“ (s. 10), a to jako podnět ke zpřesnění ortografických doporučení, příp. pro další aplikovaný výzkum, např. strojová analýza či produkce textů.

Kapitola 1. *Společenský, teoretický a metodologický rámec* (s. 15–32) představuje teoreticko-metodologická východiska práce – prezentuje se zde širší rámec odborné literatury; popsány jsou rovněž pracovní metody a materiálová základna, která je dostatečně vyvážená co do kvantity a kvality (textové typologie primárních zdrojů jazykového materiálu). Speciální pozornost je věnována stavu výzkumu v obou lingvistických tradicích – české a bulharské. Tato kapitola svědčí o autorově fundované znalosti věci a dobré orientaci v literatuře k tématu. Zároveň je velmi sympatická věcná polemika s rozdílnými názory, konfrontace alternativních možností a též kombinace analyzujícího a

syntetizujícího přístupu k dosavadním odborným poznatkům, která prostupuje celou disertační prací.

Druhá kapitola – *Prefixy, prefixoidy a radixoidy: analýza a reanalýza* (s. 15–66) je věnována škále prvků prefix – prefixoid – radixoid – analytické adjektivum a jím odpovídajícím slovotvorným procesům derivace, kompozice a syntaktická derivace (signalizovaná slovosledně a prozodicky). Autorova analýza potvrzuje tezi o neostrosti hranic mezi entitami na škále, neboť pozorované prvky se vyznačují velkou mírou polysémnosti a polyfunkčnosti. V intencích tohoto pojetí nabízí autor vnitřně členěnou typologii formantů s přihlédnutím k jejich sémantickým charakteristikám a na četných příkladech demonstruje shody a rozdíly v češtině a bulharštině. Speciální oddíl je věnován srovnávacímu přehledu nejaktivnějších radixoidů (pravých vedle lexikalizovaných), který shrnuje dosavadní neologické poznatky a doplňuje je o autorovy komentáře. Krátké odstavce věnované každé dvojici prvků (např. č. *promo-* / b. *промо-*), příp. prvkům vyskytujícím se pouze v jednom z jazyků (např. *соу-*, *сney-*, *юзо-*), připomínají texty v oblíbené rubrice *Drobnosti* časopisu Naše řeč. Dojde-li ke zpracování slovníku analytických adjektiv v bulharštině (jak předestřel autor v závěru práce), lze tyto miniatury relativně snadno upravit pro publikaci typu tzv. vysvětlujícího slovníku (v ruské tradici „объяснительный словарь“).

V třetí kapitole – *Analytická adjektiva – vznik, distribuce, funkce* (s. 67–95) podává autor systémově-strukturální analýzu této kategorie, vychází při tom z následující definice: „neohebná adjektiva převážně cizího původu, jejichž slovnědruhovú příslušnost je signalizovaná slovoslednou antepozicí“ (s. 68). Je to pro bulharštinu specifická progresivní kategorie, která se formuje v souvislosti s typologickou charakteristikou jazyka. Pro bulharskou jazykovědnou tradici je předmětem sporu samotná existence takovýchto jednotek, a proto autor věnuje patřičnou pozornost argumentům pro existenci analytických adjektiv v bulharštině. Vystává zde otázka – nevystačíme si označením neohebné adjektivum? Je označení analytické adjektivum diferenční (tj. existují nesklonná adjektiva, která nejsou analytická?) nebo jde o výstižnější pojmenování téhož?

Kategorizace a analýza adjektivních neologizmů cizího původu v obou jazycích ukazuje značnou asymetrii mezi srovnávanými jazyky – zatímco v bulharštině jde o rozrůstající se skupinu jednotek, v češtině zůstávají spíše jako okrajový (parasystémový) jev. Autor shrnuje argumenty prokazující existenci analytických adjektiv v bulharštině oproti kompoziční interpretaci a zároveň předkládá věcný rozbor opačných názorů (Avramova, Osenova, Gutschmit). Obvyklé argumenty pro adjektivní interpretaci doplňuje autor o zřetel k fonetické rovině (k prozodii) a k jejich prakticky volné spojitelnosti. Myšlenka škálovitosti organizace a neostrosti kategoriálních hranic se projevuje

v práci důslednou pozorností vůči nevyhraněným případům (typu *top / mon, high / xaŭ* aj.) a okrajovým jevům (viz např. abreviatury v roli analytických adjektiv).

Velice stručně jsou v této kapitole shrnuty vecně-sémantické skupiny, ke kterým se vztahují analytická adjektiva – obchod, finance, marketing, technologie, volný čas, sport a rekreace, hudební a umělecké styly.

Při rozboru pravopisného aspektu vychází autor ze svých starších prací z r. 1998, 1999, kde byly prvně uvedeny argumenty pro existenci analytických adjektiv v bulharštině. Vyčlenění této kategorie dovoluje zpřesnit pravopisná doporučení pro běžnou jazykovou praxi a opřít je o teoretický koncept, který dovolí uživatelům snadnější praktické rozhodování, a sice že se jednotky této skupiny budou důsledně psát zvlášť. Doporučení v nejnovějším normativním vydání pravidel bulharského pravopisu z r. 2012 (*Официален правописен речник на българския език*, viz s. 85) nasvědčují tomu, že se adjektivní interpretace dočkala oficiálního přijetí.

Velice zajímavá je podkapitola 3.3. *Distribuce analitických adjektiv* (s. 88–93), neboť demonstruje platnost obecné téze o různé míře užívání stejného repertoáru prostředků v obou srovnávaných jazycích. Byla provedena sonda u 20 náhodně vybraných substantiv (uvedených v příloze III spolu s příslušnými statistickými údaji). Autor pracoval se dvěma nezpracovanými korpusy psaných českých a bulharských textů z mediální oblasti – s archivem bulharského deníku *Kanumal* a archivem českých *Lidových novin*. Pro bulharštinu bylo provedeno rovněž srovnání distribuce analytických adjektiv mezi psanými a mluvenými texty – byly analyzovány zpravodajské programy z BNT a bTV (příloha IV). Není bez zajímavosti, že pro srovnání distribuci v českých mluvených textech byl zvolený rozsah textů nepostačující, což dodatečně potvrzuje větší okrajovost analytických adjektiv v češtině. Autor právem poukazuje na nestejnost rozsahu a aktivity neologických procesů v různých stylech, žánrech a komunikačních situacích a získaná textová data pak jen potvrzují, že pozorované jednotky jsou v bulharštině specifickým jevem, který je charakteristický zejména pro mediální sféru. Odpověď na otázku, proč tomu tak je, nacházíme v přehledu funkcí těchto jednotek v mediálním textu.

Kapitola čtvrtá – *Analytická adjektiva jako výsledek souhry vývojových tendencí* (s. 96–105) ukazuje na souběžné působení tendencí jazykového vývoje a pragmatických požadavků charakteristických pro mediální text, a sice tendence k internacionalizaci a požadavky úspornosti a expresivnosti a požadavek formální neměnnosti (pramení z podstaty informačního věku), která zaručuje že prvek bude v proudu textu snadno identifikován; tomuto účelu v bulharštině slouží navíc využití latinky.

Práce potvrdila všeobecně uznávanou tézi o větší analitičnosti bulharštiny a precizovala ji co do analytických rysů bulharských adjektiv, které představují projev analitismu anglického typu.

*Závěr* (s. 106–116) představuje shrnutí práce co do struktury a základních zjištění a uzavírá výkladovou část textů.

Disertace Veselina Vačkova představuje čtivý, přehledný text, jasně strukturovaný, vhodně „proložený“ četnými schématy, grafy a tabulkami znázorňujícími dílčí poznatky z výkladu. Autor zúročil svou zkušenost z mediální sféry nejen co se týká materiálu, ale též „lehčími“ vyjadřovacími způsoby, které jsem vnímala jako svěží závan publicistického stylu, nicméně textu prospěje, budou-li publicistické rysy poněkud zredukovány – může totiž být místy na úkor věcné přesnosti textu (viz na s. 79 „přenos jednoho celého „kusu“ syntaxe“, příp. na s. 94 „struktury typu *byznys styl* „trpí“ významovou víceznačností“ či na s. 89 označení „standardní „akademické“ slovníky“ – v daném kontextu vlastně jde o všeobecné výkladové slovníky oproti slovníkům neologickým). Rovněž by nebylo na škodu vysvětlit nové pro lingvistický kontext výrazy, např. *volatilita* (s.109) – míra kolísání?, původně v oblasti financí. Pro případné vydání textu tiskem doporučuji provést důkladnou kontrolu citací, např. Světlá 2005 – 2005a nebo 2005b?, dále ověřit stranky citací v textu a v seznamu literatury a dohlédnout na stejné psaní jmen autoru v textu a v soupisu literatury.

Přes tyto drobné připomínky je třeba vyzdvihnout precizní redakční a grafické zpracování textu, které se může jevit jako okrajová záležitost, nicméně k dobrému odbornému textu neodmyslitelně patří.

Disertace splnila stanovené cíle, přinesla celou řadu nových poznatků. Konstatuji, že doktorand skvěle zvládl interpretačně náročný výzkum. Předložená disertační práce splňuje veškeré požadavky kladené na doktorská řízení, a proto ji doporučuji k obhajobě a po jejím úspěšném absolvování též k udělení titulu doktor filosofie (Ph.D.).

V Praze dne 3. 9. 2014

Albena Rangelova, CSc.